

ZÁVĚRY

V prvním desetiletí třetího tisíciletí mnohaletá mezinárodní diskuse o problému svobody vyznání a zákazu náboženské diskriminace v Evropě ještě není uzavřena a dosažení dohody mezi evropskými státy, která by svébytně regulovala toto právo, není otázkou brzké budoucnosti. Několikrát bylo upozorněno na to, že existuje úzký vztah mezi úctou k lidským právům, jejichž je svoboda vyznání ústředním prvkem, společenskou stabilitou a sociálním mírem; s vědomím toho církev v evropském a mezinárodním prostoru neustále prosazuje a podporuje všechny projevy svobody vyznání a hájí všechna další lidská práva, když ujišťuje o aktuálnosti tohoto problému a neodkladnosti jeho řešení.

Za účelem obrany a potvrzení tohoto základního lidského práva jsou laická společnost a náboženské instituce povolány k úzké spolupráci, která má vést k společnému přesvědčení, že záruka tohoto práva jde ruku v ruce s uznáním samotné lidské důstojnosti.

Laická společnost by měla přehodnotit svůj laický charakter způsobem, který není podmíněn historickými či politickými událostmi, Jde-li o právo všech, nelze svobodu vyznání uznat, bránit a potvrdit bez souhlasu všech.

Složitost diskuse o zákazu náboženské diskriminace je příznačná pro problémy dnešní doby, která je dobou « *velkého pokroku* », ale i « *dobou různých ohrožení člověka* »³¹⁰. Ústředním problémem je problém « *rozvoje lidských osob a ne pouze rozmnožení věcí, které tyto osoby mohou používat.* »³¹¹. Občanská a náboženská společnost, kde subjektem je člověk, jsou volány k různým úkolům, ale se stejným cílem. Jde o úkol, který se musí držet hluboké úcty k člověku a jeho rozumu, vůli, vědomí a svobodě.³¹²

Nevyslyšené přání Svatého stolce o uznání křesťanských kořenů Evropy v Evropské ústavě je částí obecnějšího potvrzování tradic, identit a práv, které

³¹⁰ Encyklika *Redemptor Hominis*, 16.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² Tamtéž, srov. 12.

naprosto neumenšují správný a oprávněný laický charakter státních politických institucí.

Cílem této práce je i ozřejmit, že plná ochrana základních lidských práv, také prostřednictvím jejich právního potvrzení v evropské ústavě a evropských zákonech, je nevyhnutelnou podmínkou záruky svobody a důstojnosti člověka a je základem společenské a politické stability; mimo to, tato práva nemohou opominout základní právo svobody vyznání, naopak spíše jsou od něj odvozena.

Jedním z důsledků globalizace byl fenomén přistěhovalectví, především ze zemí s různými náboženskými kulturami a tradicemi, který postupně vytvářel potřebu integrace, neboli pochopení a přijetí zvyků, přesvědčení a tradic odlišných od těch vlastních. Evropské vlády jsou tedy zavázány uskutečnit tuto syntézu a postarat se, aby tyto nové vztahy byly vzájemným obohacením a nedocházelo pokud možno ke svárům, ne-li dokonce k otevřeným střetům, které by vedly k porážce jak na politické, tak na společensko-kulturní rovině.

Náboženství obsahuje systémy hodnot a významů, které zahrnují lidské vlastnosti, existenci a často i jiné aspekty každodenního života, a tedy utváří základní skutečnost a primární potřebu lidského života; nepřekvapuje tedy, že rozdíly náboženského vyznání jsou jedny z nejsilnějších důvodů kontrastů uvnitř evropské globalizované společnosti, kontrastů, mnohdy násilných, mezi přistěhovalci a místními občany, které nezřídka vybudily xenofobní a fundamentalistické nálady, o nichž se mělo za to, že už vymizely.

Jedním z výsledků uznání svobody vyznání na evropské úrovni by rovněž bylo vyřešení tohoto konfliktu.

Snahou této práce bylo popsat, zda a jakým způsobem jsou v Evropské unii zaručena základní lidská práva, se zvláštním zřetelem k náboženské svobodě, a analyzovat tento pojem jak z pohledu států, tak nakonec i z pohledu dokumentů 2. vatikánského koncilu a církevního Magisteria vůbec.

Dosud – ať už na úrovni světové, či evropské – bylo právo na svobodu vyznání potvrzováno pouze okrajově a negativně, a často se omezovalo na zákaz diskriminace založené na náboženském vyznání nebo na osobním přesvědčení, když řešení

problému bylo přenecháno právním řádům jednotlivých zemí.

Pokusili jsme se zde popsat situaci a společenské, politické, kulturní a náboženské vztahy v Evropské unii vzhledem k zárukám ochrany lidských práv a práva na svobodu vyznání. Ve srovnání se Všeobecnou deklarací lidských práv Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která vstoupila v platnost v září 1953, neupřesňuje pojem náboženství a náboženské víry a omezuje se na prohlášení, že osoby mají právo nebyť diskriminovány z náboženských důvodů (čl. 14 a čl. 1 Protokolu č. 12).³¹³ Rovněž i vzhledem k dalšímu základnímu právu úzce spojenému se svobodou vyznání, tedy ohledně práva na svobodnou výchovu, klade článek 2 Protokolu č. 1 otázky ohledně jeho výkladu, protože pokud se toto právo omezuje na potvrzení úcty k právu rodičů zaručit dětem výchovu a vzdělání v souladu s jejich náboženským a filozofickým přesvědčením, naprosto pak neobjasňuje, jak a jakým způsobem má toto právo být zaručeno v dnešní společnosti.

Z *Evropské úmluvy o ochraně lidských práv* vychází Charta základních práv Evropské unie – vyhlášená 7. prosince 2000 u příležitosti Evropské rady v Nice –, která poprvé v historii Evropské unie v jediném textu upravuje občanská, politická, ekonomická a sociální práva evropských občanů a všech osob žijících na území Unie. Následně byla Charta základních práv začleněna do primárního evropského práva Lisabonskou smlouvou podepsanou 13. prosince 2007 šéfy států a vlád všech 27 členských států EU, a tím činí práva potvrzená Chartou právně závazná pro všechny členské státy. Její ratifikace ze strany všech států - členů se však doposud neuskutečnila. Dojde-li k její ratifikaci, pak Lisabonská smlouva, která upravuje jak smlouvu o Evropské unii, tak i zakládající smlouvu EU, bude mít za následek, že náboženská svoboda, společně s ostatními právy, bude chápána jako součást komunitárního práva a jakýkoliv stát mající úmysl vstoupit do EU bude mít povinnost ji akceptovat. Právo na svobodu vyznání bude pak právně závazné nejen pro Unii a její instituce, ale i pro všechny členské státy v oblasti aplikace práva EU.

³¹³ « 1. Užívání každého práva přiznaného zákonem musí být zajištěno bez jakékoli diskriminace z důvodu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka a náboženství, politického či jiného smýšlení, národnostního či sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu či jiného postavení»: Srov.: <http://conventions.coe.int/Treaty/ita/Treaties/Html/177.htm>.

Při zpracovávání tématu laického státu a vztahů církve a politických společností jsme se pokusili popsat stanovisko Svatého stolce, především ve světle dokumentů 2. vatikánského koncilu, a pozici států, a to na příkladu italské ústavy. Co se týče Svatého stolce, vztahům mezi církví a politickým společenstvím se obsáhle věnoval 2. vatikánský koncil v pastorální konstituci o církvi v dnešním světě *Gaudium et Spes*, slavnostním dokumentu Učitelského úřadu církve, který potvrzuje zásadní nezávislost církve na jakémkoli politickém režimu a zdůrazňuje potřebu toho, aby oba subjekty – civilní a náboženský, i když jsou vzájemně nezávislé – mezi sebou spolupracovaly a hledaly společná stanoviska v oblastech společného zájmu.³¹⁴ Následně se k otázce laickosti a vztahu církve a státu vrátil papež Jan Pavel II., když konstatoval, že legitimní autonomii obou subjektů musí odpovídat « (...) uznání náboženské skutečnosti, církevní instituce a křesťanské zkušenosti jako složek národa a ne jen jako součástí soukromého života. Samotný princip laickosti nevylučuje ani svobodné přihlášení se k víře, ani přijetí náboženského rozměru do národního dědictví »³¹⁵.

Syntetické zkoumání některých bodů italské ústavy nicméně ukázalo, že tato ústava nechrání svobodu vyznání jako takovou, ale pouze vzhledem k náboženskému fenoménu jako aspektu širšího pojetí svobody a pluralismu, na nichž jsou ústavní normy založeny.³¹⁶ Svoboda zaručena italskou ústavou náboženským konfesím je svobodou čistě politickou.³¹⁷

Nakonec, co se týče diskriminace založené na náboženském vyznání nebo osobním přesvědčení v laické společnosti, ukázalo se, že v Evropské unii je tato diskriminace zakázána ve smyslu směrnice 2000/78/ES.³¹⁸ Samotná směrnice

³¹⁴ « Stát a církev, každý ve své oblasti, jsou jeden na druhém nezávislí a autonomní (...)Tuto službu pro dobro všech mohou vykonávat tím účinněji, čím lépe pěstují mezi sebou zralou spolupráci »: Srov. konstituce *Gaudium Et Spes*, 76.

³¹⁵ Projev Jana Pavla II. k Jeanu Guéguinauovi, velvyslanci Francie, 24. října 1998, in GIORGIO FILIBECK, *I diritti dell'uomo nell'insegnamento della Chiesa da Giovanni XIII a Giovanni Paolo II*, Città del Vaticano 2001, B. 486, s. 682.

³¹⁶ Srov. výše, pozn. č. 171.

³¹⁷ Srov. G. LEZIROLI, op. cit., Milano 1977, s. 115.

³¹⁸ Srov. Úřední věstník Evropské unie:

nepodává definici pojmu náboženství nebo osobního přesvědčení, o těchto pojmech se také nezmiňuje ani preambule směrnice, tato mezera tedy nechává otevřenou otázku, co se má chápat pod pojmem náboženství či osobního přesvědčení.

Ze zkoumání druhů vztahů mezi evropskými státy a Svatým stolcem vyplynulo, že tyto vztahy jsou založeny na institutu konkordátu a že lze rozlišit tři druhy vztahů státu a církve: první skupina je charakterizována tím, že jedna církev nebo zřídka více církví přijaly podobu státní církve; druhá skupina se vyznačuje z jedné strany oddělením státu a církve, ale z druhé strany je charakterizována zřetelnou tendencí k dohodám a konkordátům s náboženskými konfesemi za účelem úpravy takzvaných smíšených záležitostí, tedy těch, v nichž si obě strany nárokují mít kompetenci a pravomoc. Nakonec je zde třetí skupina, jež se vyznačuje více či méně přísnou separací mezi státem a církví. Současná tendence Svatého stolce neměnit konkordáty jednou podepsané se ukazuje ve světle dříve vyložených důvodů jako oprávněná, stejně jako tendence uzavírat nové dohody s těmi zeměmi, s nimiž církev dosud nemá žádný typ konkordátní smlouvy.

O úloze diplomacie Svatého stolce jsme hovořili v kapitole V, kde jsme zdůraznili skutečnost, že v minulosti to byl právě Svatý stolec, který byl první stálou mediační institucí³¹⁹ a byl činný v arbitrážích a smírčích řízeních. Dále jsme zdůraznili, že Svatý stolec, tím že je zbaven běžných starostí národních politik, má v oblasti mezinárodních vztahů charakter *nestranného a univerzálního státu*.³²⁰ Proto je jeho diplomatická činnost trvale zaměřena na plné přijetí univerzálních hodnot – jako jsou základní lidská práva – do právních řádů evropských států, aby tato práva bylo možno plně chránit a zaručit. A do tohoto zorného úhlu pak zapadá úsilí Svatého stolce o uznání, i když jen formální, historicky nesporných evropských křesťanských tradic.

Předmětem této práce nebylo zabývat se jurisprudencí Evropského soudního dvoru, což by bylo námětem pro další obsáhlé studium. V tomto směru jsme se pouze

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:303:0016:0022:IT:PDF>

³¹⁹ Srov. výše, pozn. č. 265.

³²⁰ Srov. výše, pozn. č. 263.

okrajově zaměřili na několik ukázkových případů ve IV. kapitole - *Zákaz náboženské diskriminace v laické společnosti* (srov. str. 102).